

ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมล้านช้างกับความเป็นท้องถิ่นนิยมริมฝั่งโขง
ในภาคอีสาน ประเทศไทย ตามแนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง

Historical and Cultural Legacies and Localism of Lan Xang Along Khong River
in Northeastern Thailand on The Basis of Civic Public Administration

วีรชาติ ภัคดี¹

10.14456/jrgbsrangsit.2020.20

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ต้องการศึกษาความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมชาติพันธุ์ล้านช้าง นำมาสู่ความเป็นท้องถิ่นนิยมตามแนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง โดยให้ความสำคัญในมิติเชิงพื้นที่และมิติเวลา ในพื้นที่ชุมชนริมฝั่งโขงในภาคอีสานของไทย ด้วยวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) เป็นการผนวกวัฒนธรรมลาวดั้งเดิม (ล้านช้าง) กับวัฒนธรรมสยาม ซึ่งมีเงื่อนไขทางภูมิ-รัฐศาสตร์ ทำให้เกิดความผสมผสานทางวัฒนธรรม โดยกระแสความเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยย่อมมีทั้งความแตกต่างและมีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน การจะทำให้เห็นอย่างชัดเจนและรอบด้าน ต้องขัดเกลาข้อเท็จจริงให้กระจ่างเพื่อจะได้นำไปสู่การวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามกรอบความคิดของงานวิจัย เพื่อหารอยเชื่อมต่อแห่งประวัติศาสตร์และเพื่อเป็นแนวทางสู่การพัฒนาให้เป็นที่องถิ่น นิยมตามแนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง

ผลการศึกษาพบว่า การผลักดันให้ท้องถิ่นปกครองตนเอง มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนของพลเมืองในระดับพื้นที่ การรวมกลุ่ม ชมรมหรือประชาสังคมใน การสร้างท้องถิ่นให้เข้มแข็งทั้งในด้านการก่อความรู้และก่อการปฏิบัติในขั้นพื้นฐานตามแนวทางปกครองแบบระบอบประชาธิปไตย เพราะความเป็นท้องถิ่นนิยมอันมีปัจจัยทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม จำเป็นอย่างยิ่งต้องอาศัยคนในท้องถิ่นเป็นผู้ร่วมสร้างคือ ต้องสร้างจากคนใน ไม่ใช่ถูกสร้างจากคนนอกหรือจากข้อกำหนดของรัฐหรือจากประวัติศาสตร์ของรัฐเท่านั้นและต้องใช้โครงสร้างของสังคมท้องถิ่นเป็นกลไกในการสร้างตัวตน ซึ่งผู้วิจัยพบว่าในแต่ละสถานที่ที่มีสิ่งที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวแตกต่างกันไปจากรูปลักษณ์ภายนอกที่มองเห็น แต่การที่จะเข้าใจเรื่องราวที่ลุ่มลึกในแต่ละพื้นที่ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องลงไปสัมผัสค้นหาค้นคว้าของจริง เพื่อจะได้เข้าใจในสิ่งที่สามารถมองเห็นได้ด้วยสายตา หากเปรียบกับการจะดูเนื้อไม้หรือแก่นไม้ก็ต้องกระเทาะเปลือกออกเสียก่อนนั่นเอง

คำสำคัญ: ล้านช้าง, รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง, ท้องถิ่นนิยม

¹ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

Abstract

This research aimed to study the historical background and ethnic culture of Lan Xang on the basis of localism according to the principle of civic public administration in the dimensions of areas and periods of time in communities along Khong River in Northeastern Thailand. The combination of Lao tradition and Siamese cultures with geopolitics leads to acculturation. Changes in two regions had occurred in the same way at some periods in the history. The data analysis and synthesis were hence conducted to discover the historical links which could lead to local development according to the approach of civic public administration.

The result revealed that self-governed local communities could significantly contribute to civic strength in the local level resulting in the gathering of networks, clubs, and civil society found to be small groups that could strengthen their local communities in terms of knowledge and practice following the democratic regime. Localism influenced by historical and cultural factors needed the cooperation of the locals not those outside of the community and must not be dominated by the regulations of the state or the state's history. It needed the community's social structure as a mechanism for building the community's identity. In addition, it was found that each place has its own stories varying upon its physical appearance. To understand them clearly, it is necessary to talk to the locals and dig for the truth through their real way of living. Such truth could be compared to the heartwood concealed by the outer bark. To see the heartwood, it is necessary to remove the outer bark.

Keyword: Lan Xang, Civic Public Administration, Localism

1. บทนำ

งานวิจัยนี้เป็นการสืบค้นหรือการพหุข้อดีของที่มาที่ไปและยังมีอิทธิพลต่อสภาพการณ์ปัจจุบันในมิติทางเวลาและมิติทางวัฒนธรรมที่สะท้อนออกมาจากพฤติกรรมของผู้คนหรือกลุ่มตัวอย่างประชากรที่ทำการศึกษาวิจัยซึ่งพื้นที่หรือขอบเขตที่ใช้ศึกษารั้งนี้ได้มุ่งเป้าหมายพื้นที่ในภาคอีสานและมีภูมิศาสตร์ติดแม่น้ำโขง ด้วยมองว่าการเป็นพรมแดนในคติความเป็นรัฐชาติซึ่งเพียงเป็นลำน้ำขวางกั้น ไม่ใช่อุปสรรคแห่งความเกี่ยวพันอันที่มิตรพี่น้องหรือขวางกั้นความสัมพันธ์ในการเปลี่ยนแปลงสถานะความเป็นสายเลือดหรือชาติพันธุ์ที่สั่งสมสืบทอดมาอย่างยาวนาน เพราะแนวพรมแดนถือว่าเป็นเพียงรอยต่อทางวัฒนธรรมทางอุดมคติ แต่ในความเป็นจริงยังมีศิลปะและวัฒนธรรมรวมถึงความเชื่อที่คล้ายคลึงกัน อีกทั้งยังคงธำรงไว้ซึ่งขนบธรรมเนียม จารีต-ฮัตคอง ทั้งในแบบที่เป็นไทยสยามและลาวล้านช้างอย่างกลมกลืน ซึ่งเมื่อสืบย้อนแหล่งที่มาที่ไปของผู้คนหมุ่ลาวไทยในดินแดนที่ราบสูงและตลอดลำน้ำโขงตั้งแต่เขตภาคเหนือจรดอีสานตอนล่าง ทำให้ทราบที่มาที่ไปอันเป็นต้นกำเนิดจากเหล่าเหง้าเดียวกันทั้งสิ้น ซึ่งการศึกษาของนักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่จะออกมาในรูปแบบของมุมมองหรือทัศนะและการแสดงความคิดเห็นต่อเรื่องที่ทำการศึกษา สวนกกับการใช้วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ของคนกับสิ่งแวดล้อม ใช้ชีวิตโดยมีสายสัมพันธ์ระหว่างกันตามธรรมชาติ อันสะท้อนออกมาจากการกระทำหรือพฤติกรรมของมนุษย์ที่ทำให้เกิดระบบต่างๆ เกิดเป็นหน่วยกลุ่มคน รวมตัวเป็นหน่วยชุมชนเป็นหน่วยวัฒนธรรม ก่อตัวมากขึ้นจากชุมชน ขยายโครงสร้างทางกายภาพที่ซับซ้อนยิ่งขึ้นจนกระทั่งเป็นเมืองเป็นรัฐและเป็นชาติ กล่าวได้ว่าวัฒนธรรมเป็นแบบอย่างพฤติกรรมที่ส่งผ่านทางสังคมและความรู้ที่ถ่ายทอดโดยผ่านสัญลักษณ์ทั้งรูปแบบและกิจกรรม เป็นแนวคิดแบบธรรมชาติ (Natural Concept) คือ ถ้าดีจะถูกส่งทอดจากรุ่นสู่รุ่น ถ้าไม่ดีแต่ไม่ถึงกับเสียหายจะถูกปรับปรุงหรือสร้างขึ้นใหม่ทดแทน แต่ถ้าเลวร้ายต้องถูกกำจัด ซึ่งความหมายดั้งเดิมของวัฒนธรรม“Culture” เกี่ยวกับเรื่องเกษตรกรรม เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูก มีรากศัพท์จากภาษาละตินคำว่า “cultura” ซึ่งในทางมนุษยวิทยาใช้คำว่าวัฒนธรรม (Culture) เพื่อสื่อความหมายของ การปลูกทัศนคติ (Attitude) ความเชื่อ (Belief) ค่านิยม (Value) และสิ่งประดิษฐ์คิดค้น (Artifact) ที่คนในแต่ละวัฒนธรรมสร้างขึ้นหรือพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ผ่านสัญลักษณ์

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนมีปัจจัยให้พิจารณาได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์(พื้นที่) จำนวนประชากร วิถีชีวิต ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์และอีกส่วนที่เป็นกลไกควบคุมทางสังคมโดยเฉพาะในกลุ่มชาติในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์คือ สิ่งเหนือธรรมชาติ(supernatural/spirit) เช่น ศาสนา ความเชื่อ การทำนายเคราะห์กรรม ไสยศาสตร์และประเพณี เป็นต้น เพราะความเชื่อกับสิ่งเหนือหรือเหนือกว่าชาตินี้ ถือได้ว่าเป็นองค์ความรู้ที่ตกผลึกอยู่ในพื้นที่ทุกแห่งบทเรียนจากการพัฒนาระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ การจัดการและแย่งชิงทรัพยากร กระแสระบบนายทุนและความเป็นสมัยใหม่ รวมถึงผลกระทบจากโครงการของรัฐหรือนโยบายของรัฐที่เน้นแต่การพัฒนาและที่ตามมาคือความก้าวหน้า ทำให้ละเลยอดีตและรากเหง้าของสังคม (จารูวรรณ ขำเพชร และคณะ, 2549, น.44-89) ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การแปลกแยกทางสังคมของผู้คนและส่งผลกระทบต่อความเสื่อมและการล่มสลายของความเป็นวัฒนธรรม

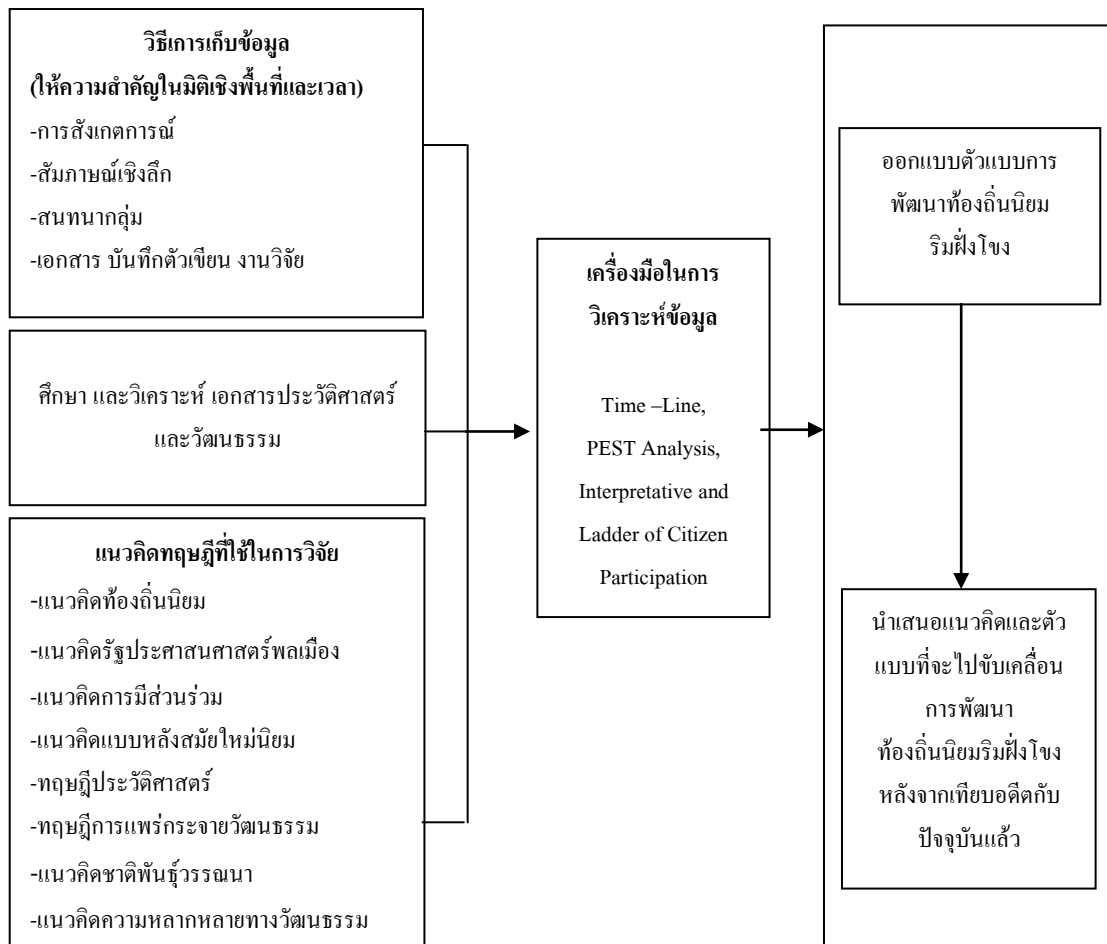
สิ่งที่ถูกมองว่าเป็นจุดบอดในการศึกษาทางประวัติศาสตร์เมืองคือการละเลยความเป็นเมืองภายใน(เน้นแต่เชิงศิลปะสถาปัตยกรรม โบราณสถานและ โบราณคดี) ชุมชนก็เช่นกันเพียงแต่มีขนาดที่เล็กลงมา ดังนั้นการจะพัฒนาท้องถิ่น ต้องใช้ชุมชนเป็นหน่วยปฏิบัติการพื้นที่ โดยเน้นศึกษาเรื่องราวในอดีตและปัจจุบันทุกมิติของชุมชน ภายใต้อัตลักษณ์พื้นฐานที่ว่าทุกภาคส่วนของชุมชนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ได้และต้องการยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมและต้องให้ความสำคัญกับคุณลักษณะทางภูมิสังคมรวมถึงระบบความเชื่อของ

ท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย โดยผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) โดยสนใจศึกษาชุมชนริมฝั่งโขง 3 จังหวัด คือ (1) บ้านพรานพร้าว ตำบลพรานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ และบ้านเวียงคุก ตำบลเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย (2) เทศบาลเขมราฐ ตำบลเขมราฐ อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี และ (3) ชุมชนเผ่าไทท่า บ้านโสกแมว ตำบลลุ่มหมี่ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม เหตุที่ผู้วิจัยตัดสินใจเลือกพื้นที่สามแห่ง ด้วยเป็นพื้นที่ที่มีความเป็นประวัติศาสตร์ในเชิงภูมิรัฐศาสตร์ การเมืองการปกครอง โบราณสถานและความเป็นชนพื้นเมืองริมน้ำโขง ที่มีลักษณะเป็นชุมชนแบบเมือง (Urban area) ชุมชนแบบชนบท (Rural Area) และชุมชนแบบกึ่งเมืองและกึ่งชนบท (Rurban Area)

แนวทางการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ ความคิดและอารมณ์ความรู้สึกที่เน้นการก่อตัวของวัฒนธรรมทั้งก่อนและหลัง แบ่งออกเป็นสองแขนงใหญ่ๆ คือ ศึกษาวัฒนธรรมของเผ่าพันธุ์ต่างๆ (Ethnography) และชาติพันธุ์วิทยา (Ethnology) โดยรูปแบบของงานวิจัยจะเป็นในเชิงพื้นที่ (Area Based) งานหลักคือการประสานระหว่างสังคม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ การสนทนาแบบเดี่ยวหรือแบบกลุ่ม ซึ่งในส่วน of ชาติพันธุ์วิทยา (Ethnology) เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ความแตกต่างทางวัฒนธรรมจากการเปรียบเทียบพื้นฐานหรือปัจจัยทางประวัติศาสตร์ (นิยพรธม วรรณศิริ, 2540) โดยอาศัยทฤษฎีทางมานุษยวิทยา ได้แก่ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ซึ่งงานวิจัยนี้ได้พิจารณาในรูปแบบในการวิจัยเพื่อใช้ในการศึกษาไว้ 3 แบบคือ (1) มานุษยวิทยาเกี่ยวกับวัฒนธรรมเผ่าพันธุ์ต่างๆ (Ethnography) มุ่งศึกษาบรรยายทางมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา เพื่อให้เข้าใจสังคมโลกมนุษย์ ความสัมพันธ์ของชุมชน คน วัฒนธรรมและความเชื่อ (2) ปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) ศึกษาปรัชญาและสังคมวิทยาหรือเป็นการศึกษาพฤติกรรมของคนจากพื้นที่ชีวิต (Life Space) ที่ทำซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนกลายเป็นข้อมูลเพื่อใช้เป็นแนวทางดำเนินชีวิต เพื่อให้เข้าใจโครงสร้างสังคมมนุษย์ วิถีชีวิต อาศัยการสังเกต การมีส่วนร่วมให้เห็นภาพและเข้าใจเพื่อถ่ายทอดการให้ความหมายในแบบสนทนาหรือตัวอักษร (3) ท้องถิ่นนิยม (Localism) โดยอาศัยฐานข้อมูลที่เป็นศักยภาพของท้องถิ่น หลักการบริหารทางรัฐประศาสนศาสตร์ ทั้งตัวแบบการมีส่วนร่วมและความเป็นพลเมือง วิเคราะห์กระบวนการให้เกิดแนวทางการขับเคลื่อนทางสังคมและท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

การศึกษาด้วยประสบการณ์และการเปิดเผยถึงด้านประวัติศาสตร์และบริบททางสังคม จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีตัวเชื่อมระหว่างสังคมวัฒนธรรมก่อนที่จะลงพื้นที่วิจัยและมุมมองทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ของคนในพื้นที่ศึกษา อีกทั้งการเข้าใจธรรมชาติของสังคม จะช่วยให้ผู้วิจัยทำงานวิจัยในลักษณะการมีส่วนร่วมทั้งในแนวคิดและวิถีในบริบทของท้องถิ่นที่วิจัย ซึ่งเป็นที่ที่มีคนอาศัยอยู่ได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นแนวทางการศึกษาในลักษณะอนุมาน (Inductive Approach) คือ การศึกษาในลักษณะที่แย่งหรือหาความจริงจากสมมติฐาน โดยให้ความสำคัญในการเก็บข้อมูลในพื้นที่มากกว่าการสร้างหรือทดสอบทฤษฎี ต้องศึกษาในทุกมุมทุกด้าน ศึกษาในลักษณะองค์รวม (Holistic) รวมทั้งวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ (Material Culture) เช่น สิ่งประดิษฐ์ สิ่งก่อสร้างและวัฒนธรรมในเรื่องระบบความคิด (ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี สังคม วิถีชีวิต) หรือที่เรียกว่าเป็นการศึกษาแบบ ชาติพันธุ์วรรณนา (Ethnography) ซึ่งการได้มาของข้อมูลตามแนวทางการศึกษานี้จะนำไปสู่การทดสอบทาง รัฐประศาสนศาสตร์ (ในการปฏิบัติ) ต่อไป ในความเป็นวัฒนธรรมนั้นจะมีวิวัฒนาการไปอย่างช้าๆ การสื่อสารทางสังคมจึงมีความสำคัญที่ช่วยให้วัฒนธรรมเกิดการถ่ายทอดสืบทอด ดำเนินต่อหรือจะให้หยุดชะงัก แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ต้องมีปัจจัยมาเกื้อหนุนเช่น โครงสร้างของสังคม ความเป็นอิสระทางความคิด ความยุติธรรม เทียงธรรมและความ

เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวของคนในสังคมและยังส่งผลต่อการสื่อสารทางนโยบาย ด้วยต้องอิงทั้งวัฒนธรรม สังคมการเมือง ภาวะเศรษฐกิจรวมถึงรูปแบบของสถาบันต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับด้านนโยบาย ซึ่งการจะพัฒนาท้องถิ่น สังคมหรือแม้แต่ประเทศ ต้องมองทั้งแบบองค์รวมและแบบแยกส่วน (เฉพาะด้าน) จะช่วยทำให้เข้าใจและมองเห็นความจริงได้ชัดเจน อีกทั้งความเป็นท้องถิ่นนิยมอันมีปัจจัยทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม จำเป็นอย่างยิ่งต้องอาศัยคนในท้องถิ่นเป็นผู้ร่วมสร้างคือ ต้องสร้างจากคนใน ไม่ใช่ถูกสร้างจากคนนอกหรือจากข้อกำหนดของรัฐหรือจากประวัติศาสตร์ของรัฐเท่านั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้โครงสร้างของสังคมท้องถิ่นเป็นกลไกในการสร้างตัวตน กล่าวคือ ต้องทำให้มีความสำนึกร่วมกันสู่การสร้างประชาสังคม (Civil Society) ในท้องถิ่น ทำให้มีข้อตกลงเพื่อสร้างกฎเกณฑ์ ความมีเหตุผล ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตจนพัฒนาไปสู่การเกิดสัญญาประชาคม (Social contract) เป็นการมีกติการ่วมกันในสังคม ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของสังคมท้องถิ่น (Rousseau, J.J., 2009) ดังนั้น การจะสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม (Localism) นอกเหนือจากปัจจัยทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอิงเรื่องของกฎหมาย การเมืองและการบริหารบ้านเมืองที่ดี ที่มีขึ้นเพื่อบรรเทาและช่วยแก้ไขปัญหาต่างๆ รวมถึงแนวทางการปกครองตนเอง (Self-Government) ซึ่งถือได้ว่าเป็นวิธีการสำคัญยิ่งเพราะมุ่งไปที่การพัฒนาวิถีภาวะของพลเมือง (Citizenships) โดยเฉพาะเมื่อพลเมืองมีความรู้ความเข้าใจ จะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการพัฒนาทั้งการจัดการตัวตน และท้องถิ่นให้ยั่งยืนได้

แผนผังกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวการศึกษาทางรัฐประศาสนศาสตร์ยุคใหม่ต้องอาศัยความเป็นสหวิทยาการและสามารถนำไปปฏิบัติได้ ซึ่งในงานวิจัยนี้เลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางปรัชญาปรากฏการณ์ (Phenomenology) และระเบียบวิธีชาติพันธุ์วรรณา (Ethno methodology) ผสมกับการใช้ประสบการณ์และการตีความจากสิ่งที่ศึกษา (อัตวิสัย) มากกว่าใช้ทฤษฎีของนักวิจัยซึ่งเป็นคนนอก โดยเน้นนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์อีกทั้งให้ความสำคัญกับค่านิยมและข้อเท็จจริงอันประกอบไปด้วย (1) มิติทางเวลา เพื่อให้ง่ายในการลำดับเหตุการณ์ โดยพรรณนาให้เห็นถึงแนวคิด ทฤษฎีและหลักการของรัฐประศาสนศาสตร์ตามช่วงเวลา (2) มิติขอบเขตและจุดมุ่งเน้น ต้องกำหนดขอบเขตและปริมาตร (Locus) และกำหนดจุดมุ่งเน้นของการศึกษา (Focus) ซึ่งขอบเขตและจุดมุ่งเน้นอาจแปรเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมตลอดจนสาธารณกิจ (Public Affairs: สาธารณะ+กิจกรรม) ของสังคมนั้นๆ เพื่อตอบสนองต่อพื้นที่บริหารภาครัฐ เช่น การศึกษาโครงสร้าง กระบวนการ พฤติกรรม สภาพแวดล้อม เป็นต้น (3) มิติหน่วยการวิเคราะห์ เน้นศึกษาเฉพาะแนวคิด ทฤษฎีและหลักการทางรัฐประศาสนศาสตร์โดยตรง ซึ่งส่งผลประโยชน์ระยะยาวต่อการนำไปปฏิบัติ เป็นการสร้างองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องและนำความรู้ไปใช้เพื่อสนับสนุนต่อการบริหารงานภาครัฐในแต่ละหน่วยวิเคราะห์โดยตรง กล่าวคือ เป็นการนำการวิเคราะห์มาอธิบายหรือพยากรณ์ปรากฏการณ์ทางการบริหารภาครัฐที่เกิดขึ้นในแง่มุมต่างๆ เช่น บุคคล โครงสร้าง ชุมชน สภาพแวดล้อม เป็นต้น

ตามทฤษฎีการเมืองประชาธิปไตย (Democratic Political Theory) ที่เน้นพลเมืองกับรัฐบาลและทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์เช่น ทฤษฎีหลังสมัยใหม่นิยม (Postmodernism) และปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) กล่าวคือ เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพลเมืองตามแนวประชาธิปไตย ผ่านการเลือกตั้ง ตัวแทนหรือรูปแบบอื่นๆ อย่างมีอิสระและได้รับการคุ้มครองจากรัฐ บทบาทของพลเมืองที่เริ่มจากผลประโยชน์ส่วนตัว (Self-Interest) ไปจนถึงผลประโยชน์ส่วนรวม (Public-interest) ผสมกับการได้รับความรู้แบบประชาธิปไตยหรือตื่นรู้จากการได้ผลประโยชน์ที่เป็นผลประโยชน์ขั้นพื้นฐานที่พึงได้รับจากรัฐ (Common Good) เช่น การมีนโยบายสาธารณะที่ดีเป็นธรรมและเอื้อต่อส่วนรวม ทำให้เกิดสิทธิและการตอบสนองทางสังคมในทางที่ดีขึ้น เกิดความเชื่อถือ ประชาชนมีความรับผิดชอบส่งผลกระทบต่อมีส่วนร่วมทางสังคม ซึ่งถือเป็นหัวใจในการสร้างสมดุลทางประชาธิปไตยอีกทางหนึ่ง ดังนั้น บริบทของพลเมืองและผู้บริหารบ้านเมือง เรื่องของจริยธรรมของความเป็นพลเมืองที่ดีจะสะท้อนออกมาจากตัวผู้บริหารบ้านเมืองที่ดีเช่นกัน เมื่อบ้านเมืองมีการบริหารที่ดี มีคุณธรรม เมื่อระบบขั้นพื้นฐานดีจะส่งผ่านสู่การบริการสาธารณะที่ดี หรืออาจกล่าวอีกทางหนึ่งได้ว่าเป็นการจัดการที่มาจากแนวคิดแบบจิตวิทยา และความสัมพันธ์ของคน โดยความเป็นพลเมืองช่วยสร้างความเข้มแข็ง ช่วยป้องกันความเป็นพลเมืองแห่งรัฐและเข้ามามีส่วนร่วมจัดการภาครัฐได้ด้วยตนเอง (Denhardt, 2004, pp. 172-183)

กล่าวได้ว่า การปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ดี นอกเหนือจากเป้าหมายทางการเมืองแล้วต้องให้ความสำคัญกับการยกระดับทางเศรษฐกิจให้ชีวิตความเป็นอยู่และรายได้ของประชาชนดีขึ้นด้วย สำหรับการปกครองในระดับท้องถิ่นจำเป็นต้องมีตัวกลางให้กับท้องถิ่นและต้องเชื่อถือได้ช่วยให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วม เพื่อมาเป็นกลไกช่วยดำเนินการ และที่สำคัญต้องใช้คนในท้องถิ่นร่วมทำ ใช้บุคลากรที่เป็นคนท้องถิ่นด้วยยิ่งดีเพราะจะมีความผูกพันกับพื้นที่ ดังที่ นรนิติ เศรษฐบุตร ให้แก่มโนว่า ท้องถิ่นต้องใช้เครดิตที่ตนมีอยู่ให้เกิดความน่าเชื่อถือและได้รับความไว้วางใจจากทุกฝ่าย โดยต้องใช้หลักการปกครองตนเอง (Self-Government) พิสูจน์ตัวเอง และสิ่งที่ถือว่าเป็นหัวใจของท้องถิ่นอีกอย่างคือ การประชุมเมือง (Town meeting) เป็นการเปิดกว้างทางความคิดของชาวบ้านในท้องถิ่นให้มี

ส่วนร่วมอย่างมากๆ ทำตามที่ประชาชนต้องการมากกว่าที่ตัวเองต้องการจึงจะเรียกว่าเป็น self-government อย่างแท้จริง (สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2558) ซึ่งในปัจจุบันการศึกษาวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง โดยเฉพาะในส่วนหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) ที่ต้องใช้การบรรยาย อธิบาย พยายามพิจารณาและปรากฏการณ์ จำเป็นต้องศึกษาถึงไปถึงเรื่องอารมณ์และความคิด ทั้ง 3 ระดับ คือ จิตสำนึก (Conscious), จิตใต้สำนึก (Subconscious) รวมไปถึงความรู้สำนึก (Unconscious) (เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และวลัยพร รัตนเศรษฐ, 2557, น. 39-71) กล่าวคือ ต้องวิเคราะห์ให้ลึกถึงอัตวิสัย (Subjectivity) ทั้งด้านอารมณ์และจิตใจที่แสดงถึงความรู้สึกส่วนตัว นั่นเอง ดังนั้นแนวทางการบริหารแบบหลังสมัยใหม่ จึงมีการเปิดกว้าง เปิดรับความคิดที่กว้างขวาง มีการบูรณาการ เป็นเครือข่ายและการประยุกต์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ให้มีความสำคัญกับส่วนย่อยมากกว่าที่จะมองความเป็นเอกภาพของส่วนรวม เช่นในกรณีของพื้นที่ชุมชนหรือท้องถิ่น ที่เน้นการริ่สร้างมากกว่าการรื้อถอน กล่าวโดยสรุปคือ เป็นแนวทางการบริหารที่พยายามลดความซับซ้อนของกระบวนการ ใช้การมองแบบมีวิสัยทัศน์ (มีเป้าหมายชัดเจน) และต้องไม่ละทิ้งเรื่องข้อเท็จจริง ความเชื่อและค่านิยมเมื่อศึกษาในเรื่องของท้องถิ่น

งานวิจัยชิ้นนี้ เกี่ยวข้องกับชุมชนท้องถิ่น โดยสะท้อนออกมาจากประวัติศาสตร์ มรดกทางวัฒนธรรม และมรดกทางชาติพันธุ์ เพื่อเป็นแนวทางนำเสนอต่อภาครัฐในเชิงนโยบายต่อการพัฒนาองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นทางวัฒนธรรมระดับกลางสำหรับคนทั่วไป สานกับการปรับวัฒนธรรมประวัติศาสตร์ เพราะการศึกษาที่ได้จากข้อเท็จจริงเป็นหลักจะให้ความเชื่อมั่นที่สะท้อนออกทางนโยบายที่ชัดเจนขึ้นและสามารถลงสู่ระดับปฏิบัติได้ระดับหนึ่งหรือมากกว่านั้นและการสำนึกถึงพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม ต้องเปิดใจยอมรับข้อเท็จจริง (Truth) และเท็จจริง (Facts) ให้ได้ มิใช่ปักใจเชื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพียงอย่างเดียวว่าเป็นจริงอย่างแท้จริงหรือเป็นเท็จคิดไปเสียทั้งหมด การที่ตั้งสมมติฐานที่ว่าความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมล้านช้าง จะเป็นตัวไข ถอดรหัสหรืออธิบายปรากฏการณ์ให้เป็นอย่างนั้นอย่างนั้นดังใจปรารถนาเสียทุกแบบอย่าง ซึ่งนั่นอาจเป็นเพียงความคาดหวังในทางวิชาการซึ่งผู้วิจัยต้องการให้เห็นผลลัพธ์ออกมาในเชิงรูปธรรมมากกว่าในความจริงที่เป็นนามธรรม

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมล้านช้าง กับความเป็นท้องถิ่นนิยมในพื้นที่ชุมชนริมฝั่งโขงในภาคอีสานของไทย ตามแนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง

2. เพื่อเสนอแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญในมิติเชิงพื้นที่ (Spatial Dimension) และมิติเวลา (Temporal Dimension) พร้อมส่งเสริมให้เป็นพื้นที่ต้นแบบของการพัฒนาพื้นที่ชุมชนริมฝั่งโขงในภาคอีสานของไทยในเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมชาติพันธุ์สู่การรื้อฟื้นความเป็นตัวตนของอีสานใหม่

3. การดำเนินการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ด้านพื้นที่

กำหนดพื้นที่ในการศึกษาคือ ชุมชนริมฝั่งโขง เพื่อให้เกิดความชัดเจนในความเป็นท้องถิ่นนิยมริมฝั่งโขงที่มีแนวโน้มในเรื่องสำนึกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอย่างชัดเจนทั้งในมิติของพื้นที่และช่วงเวลา เน้นในระดับตำบล ศึกษาวิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและประเพณีสำคัญในท้องถิ่น โดยเลือกท้องถิ่นริมฝั่งโขงคือมีพื้นที่ติด

ลำนํ้าโขงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย 3 จังหวัด ได้แก่ (1) ชุมชนท้องถิ่นริมฝั่งโขง ตำบลเขมราฐ อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี (2) ชุมชนท้องถิ่นริมฝั่งโขง บ้านพานพร้าว ตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย และชุมชนท้องถิ่นริมฝั่งโขง บ้านเวียงคุก ตำบลเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย (3) ชุมชนท้องถิ่นไทข่า บ้านโสกแมว ตำบลอุ่มเหมา อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

โดยใช้การสัมภาษณ์และการบันทึกถ้อยคำภาพและเสียง แล้วนำข้อมูลมาเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยแบ่งประชากรเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มชาวบ้านในพื้นที่และผู้นำชุมชน จำนวน 12 คน (2) กลุ่มนักวิชาการหรือปราชญ์ท้องถิ่น ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 4 คน (3) หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 4 คน

2. ด้านข้อมูล

ขอบเขตด้านเนื้อหา ให้ความสนใจในเรื่องพื้นที่และเวลา โดยใช้แนวคิดแบบหลังสมัยใหม่นิยม (Post modernism) ที่เชื่อว่าปัจจุบันคือสิ่งที่สำคัญที่สุดหรืออดีตจะมีความสำคัญก็ต่อเมื่อส่งผลต่อปัจจุบัน กล่าวคือการวิเคราะห์ปัจจุบันจะทำให้เห็นภาพของประวัติศาสตร์และแนวคิดแบบสมัยใหม่นิยม (Modernism) ที่มองเวลาเป็นเส้นตรงและพื้นที่ที่มีลักษณะตายตัว มองแบบเป็นเหตุเป็นผล (เหตุเกิดก่อนผล) หรือมองแบบวิทยาศาสตร์โดยอาศัยตำราวิชาการ เอกสารชั้นต้น เอกสารราชการ บันทึก การค้นหาข้อเท็จจริง แล้วนำข้อมูลมาเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีวิจัยทางด้านชาติพันธุ์วรรณา (Ethnics Approach or Archaeology) โดยกำหนดระเบียบวิธีวิจัยด้านข้อมูลไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

- การสำรวจวิทยานิพนธ์ ทบทวนงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง
- เก็บข้อมูลภาคสนาม จากการสำรวจ สังเกตการณ์และการสัมภาษณ์

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

- วิเคราะห์ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมต่อท้องถิ่น

โดยอาศัยเนื้อหาทางวิชาการและประเพณีบอกเล่า (Oral Yradition) เช่น คำานาน (tale) นิทานปรัมปรา (Fairy Tale or Story Telling) นิทานท้องถิ่น (Legend) มายาคติ (Myth) ความเชื่อ (Belief) พิธีกรรม (Rite) ความทรงจำสายตระกูล (Kinship Memorability) ที่ได้จากการสัมภาษณ์ รวมถึงวรรณกรรมต่างๆ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างความคิดและสถาบันต่างๆ ของสังคมและเป็นการให้คุณค่ากับเรื่องราวแบบดั้งเดิม ซึ่งให้เห็นถึงการแพร่กระจายทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ซึ่งมีประโยชน์ในการศึกษาเรื่องการตั้งถิ่นฐานและประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมของผู้คนในท้องถิ่น ที่สำคัญต้องไม่ละเลยความเป็นประวัติศาสตร์ธรรมชาติ คือ ต้องเป็นประวัติศาสตร์ที่ไม่ได้เกิดจากการปรุงแต่งโดยมีนัยหวังผลทางการเมืองหรือมีวัตถุประสงค์ในทางที่แสวงหาผลประโยชน์ ซึ่งถือว่าเข้าข่ายเป็นการเปลี่ยนแปลงความคิดและวิถีคิดดั้งเดิม ใช้เทคนิค PEST Analysis เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์

- วิเคราะห์บทบาททางชาติพันธุ์ต่อท้องถิ่น

โดยใช้ระเบียบวิธีทางชาติพันธุ์วิทยาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ด้วยวิธีการตีความหมาย (interpretation) จาก ประเพณี ภาษาและวิถีชีวิต การสัมภาษณ์และการสังเกตจากกิจกรรมและพิธีกรรมต่างๆ ในส่วนของวิธีการวิจัย (Methodology) ใช้การอธิบายความหมายหรือการตีความหมาย (Interpretation) ด้วยเรื่อง

วัฒนธรรมมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic) จึงต้องอาศัยการตีความหมายมาช่วย เพราะการบรรยายภาพลักษณ์หรือเหตุการณ์ที่เป็นข้อเท็จจริงเพียงอย่างเดียว ยังไม่เพียงพอกับการศึกษาระดับท้องถิ่น เนื่องด้วยแต่ละท้องถิ่นต่างเป็นพื้นที่ที่มีขอบเขตเฉพาะ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องลงรายละเอียดในเชิงความหมาย (Interpretive) เพื่อให้การนำเสนอภาพของสถานที่ กิจกรรมและปรากฏการณ์ให้เห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้น

- วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อท้องถิ่นนิยม

โดยใช้แนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองและตัวแบบขั้นบันไดการมีส่วนร่วมของพลเมือง (Ladder of Citizen Participation) จากฐานข้อมูลในพื้นที่ ศักยภาพของพื้นที่ (ทุน, ทรัพยากร, คน และวัฒนธรรม) เครือข่ายร่วมทุกภาคส่วน และด้วยการสัมภาษณ์และการสังเกต จากกิจกรรม พิธีกรรม ประเพณีและวิถีชีวิต เพื่อเป็นการตอบโจทย์ข้องานวิจัยว่าจะได้ผลอย่างไร มากน้อยแค่ไหนหรือต้องใช้กลไกอะไรเป็นตัวช่วยให้เกิดกระบวนการที่น่าไว้วางใจ

3. ขั้นตอนนำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยเรียบเรียงผลการวิจัย สรุปผล อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ พร้อมนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) ซึ่งวิธีการเชิงพรรณนา (Descriptive Method) ต้องแยกส่วนให้ได้ว่า สิ่งไหนควรอยู่ ควรเป็น ควรทำ ทั้งที่เป็นรูปแบบ รสนิยม โครงสร้างทางสถาบัน มโนทัศน์และกระบวนการอื่น ๆ อีกทั้งต้องหาความสอดคล้องในนามธรรมของรูปแบบที่ถูกผลิตขึ้นมา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ด้านเนื้อหา โดยอาศัยเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ (บันทึก ตำราวิชาการ ตำนาน พงศาวดาร เอกสารราชการ) รวมถึงเอกสารอื่นๆที่ช่วยขยายความและชี้ชัดให้เห็นถึงผลกระทบสำคัญ ใช้เทคนิค Time-Line (เส้นบอกเวลา) เป็นเครื่องมือในการทำให้เกิดความเข้าใจประวัติศาสตร์/เหตุการณ์สำคัญของชุมชน ช่วยวิเคราะห์สถานการณ์บอกเรื่องราวในอดีตสร้างความคุ้นเคยภายในชุมชน

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากนักวิชาการด้านปรัชญา ประวัติศาสตร์ สังคมศาสตร์ โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ โดยใช้การสัมภาษณ์และการบันทึกถ้อยคำ ภาพและเสียง แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์สังเคราะห์แล้วนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากกลุ่มชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ประชาชนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้จำนวนในการจัดกิจกรรมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) หรือกิจกรรมทางวิชาการอื่นๆ ซึ่งในส่วนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเลือกที่จะใช้คำถามในการสัมภาษณ์ด้วยคำถามแบบเปิด เป็นคำถามเพื่อหวังที่จะได้คำตอบที่ถูกต้องชัดเจน ทั้งการให้ความหมายและการตีความหมายจากคำตอบที่ต้องตรงประเด็นและครอบคลุม เพื่อต้องการวัดค่าของข้อมูลที่ออกมาจากความรู้สึก (Feeling State) ของผู้ให้สัมภาษณ์เป็นสำคัญ โดยลักษณะของคำถามเป็นในเชิงอาสาส่งเสริม ไม่ใช่การต่อต้านหรือต่อรอง พร้อมให้อิสระในการเลือกที่จะตอบหรือไม่ตอบก็ได้แล้วแต่ผู้ให้สัมภาษณ์

4. ผลการวิจัย

1) เทศบาลตำบลเขมราฐ อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี

จากจุดเริ่มต้นในการร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ทางเทศบาลพยายามดึงเด็กๆ และเยาวชนมาร่วมอนุรักษ์ เป็นความร่วมมือทางกองการศึกษาของเทศบาลตำบลเขมราฐ พร้อมทั้งให้ องค์การบริหารส่วนตำบลอื่นๆ มา

เข้าร่วมด้วย มีทั้งของใหม่และเอาของเก่ามาให้เห็น ซึ่งผลที่ได้รับในปัจจุบันที่เห็นได้ชัด คือ เวลาถึงวันสำคัญชาวบ้านจะพร้อมใจกันใส่ชุดผ้าพื้นเมือง (ผ้าฝ้าย ผ้าไทย ผ้าขาวม้า) เป็นสิ่งที่ค่อยๆ ฝึกให้รับรู้ เป็นการประเมินคุณค่าผ่านการปฏิบัติ จากพฤติกรรม จากวิถี ทั้งที่แต่ก่อนยังนุ่งซิ่นกันน้อย แต่ปัจจุบันนุ่งกันทุกงาน ไม่มีเงินอายุ กล่าวได้ว่าถ้าใครไม่ได้ต้องเงินแทน แต่เดิมคนในท้องถิ่นมักจะดูถูกตัวเองว่าเป็นอีสานบ้านนอก ไม่อยากแสดง ไม่อยากเล่น อายุที่จะขายหน้าขายตา และกลัวที่จะโดนดูถูกว่าวัฒนธรรมของตัวเองไม่ทันสมัย เซย โบราณ โบราณ แต่ความคิดและสิ่งเหล่านั้นผ่านการต่อสู้เพื่อให้อีกฝ่าย การให้และเติมความรู้จากผู้รู้ในชุมชน

พื้นฐานของคนเขมรฐานะเป็นคนรักสงบ ไม่ชอบมีเรื่องกับใคร ว่าจะไปมาตามกัน รักความสามัคคี ดังคำที่ว่า “ทำแล้วไม่โล้มีโทษมีภัยก็ทำไปเถอะ ร่วมกันเพื่อพัฒนาท้องถิ่น” โดยกลุ่มผู้อาวุโสเมืองเขมรฐานะได้รับเริ่มก่อตั้งคณะกรรมการสร้างบ้านแปงเมือง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 เพื่อมาช่วยกันดูแล ช่วยกันสร้างแบบไม่ได้ไปต่อสู้กับใคร ใช้การเชื่อมโยงกับหลายๆ ชุมชนในเมืองเขมรฐานะ เป็นการรวมกลุ่มแบบไม่เป็นทางการ เป็นการรวมตัวกันตามธรรมชาติ (ประชามตามธรรมชาติ) รวมโดยจิตสำนึก ถือได้ว่าเป็นพลังที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เพื่อมาดูแลบ้านเมือง อนุรักษ์สิ่งดีงามของบ้านเมือง มาก่อให้เกิดแนวทางในการพัฒนา โดยมีอาจารย์สมุทพร ภาวะวิจารณ์ อาจารย์เวียงชัย ใจแก้ว และผู้อาวุโสอีกหลายท่าน เป็นคนเดินเรื่องทำประชามกับชาวบ้านด้วยเห็นว่าการรวมตัวกันก่อนในระดับท้องถิ่นจะเกิดผลเร็วกว่าที่จะรอทางราชการมาช่วยเหลือ โดยใช้เรื่องจิตอาสาแนะนำให้ทุกๆ วยร่วมมือร่วมทำ (มาเส็งกัน) ในลักษณะอาสาสมัครของคนในพื้นที่มาเป็นตัวขับเคลื่อนและได้นำเรื่องไปเสนอและพูดคุยแนวทางการพัฒนาเมืองเขมรฐานะกับกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

การรวมตัวขับเคลื่อน ผลักดัน จนวันนี้เขมรฐานะนี้ กลับมามีชีวิตเปิดฉากวัฒนธรรมแบบลาวล้านช้างและไทยสยามที่ผสมผสานกันได้อย่างลงตัว อีกทั้งสวนกระแสความทันสมัยด้วยตัวตนแบบร่วมสมัยทั้งวิถีและการแต่งกายที่เห็นเป็นรูปธรรม แต่ในความเป็นนามธรรมโดยเฉพาะด้านจิตใจและความสำนึกของคนเขมรฐานะกับท้องถิ่นแล้ว ก็คงไม่ต่างกับลูกที่ผูกพันรักกับแม่ด้วยสายใยแห่งรัก เป็นแน่แท้ ซึ่งผู้วิจัยสัมผัสได้จากแววตาที่มุ่งมั่น น้ำเสียงที่ได้พูดคุย น้ำใจที่มีล้นเหลือ ต่อผู้วิจัยซึ่งเป็นคนนอกที่เริ่มจะหลงรักท้องถิ่นแบบคนในเสียแล้วในทุกๆ พื้นที่นั้นต่างมีความเป็นมาหรือมีประวัติศาสตร์ของพื้นที่ ตั้งแต่ชาติพันธุ์ของคนพื้นที่เดิมที่มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมเดียวกัน การอพยพ การสร้างชุมชน การมีผู้นำชุมชนตั้งแต่กลุ่มไปชุมชนเล็กๆ จนถึงชุมชนเมือง ได้ถูกกำหนดกฎเกณฑ์และรูปแบบของสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เพราะคำว่า ชุมชน ถือเป็นหน่วยสังคมที่เกิดจากกลุ่มคนใช้ชีวิตโดยมีสายสัมพันธ์ระหว่างกันตามธรรมชาติ ดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันตามขนบธรรมเนียมหรือจารีตประเพณีและถือเอาท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งเป็นหลักแหล่งในการดำเนินวิถีชีวิต ในบางพื้นที่อาจมีพิธีกรรมเฉพาะ อาจจะเป็นช่วงเวลาพิเศษและพฤติกรรมที่พิเศษ เนื่องจากพิธีกรรมส่วนมากจะเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่แน่นอนของทุกปีและมักเกิดปีละหนึ่งครั้ง เช่น พิธีบุญกลางบ้าน หรือ ตักบาตรกลางบ้านของชาวลาว มักจัดในช่วงเดือนเมษายน-พฤษภาคมของทุกปีแต่ละหมู่บ้านแต่ละกลุ่ม จะมีศาลบรรพบุรุษ(ศาลผีโคตร)กลางหมู่บ้าน ทุกๆปีต้องทำการครอบบ้านเจ้าโคตรตามปรัชญาคนลาวที่ว่า เมื่อเป็นโคตรเดียวกันจะไม่ฆ่ากันเองโดยจะมีการทำบุญตักบาตรเข้าร่วมกันกลางบ้าน โยงสายสัมพันธ์จากแต่ละบ้านมาจุดทำพิธีกลางหมู่บ้านทำอาหารคาวหวานใส่กระทงสามเหลี่ยมเช่นไหว้เจ้าโคตร บางชุมชนนำกระทงกาบกล้วยใส่อาหารคาวหวานจุดเทียนคาง (ความยาววัดจากปลายคางถึงยอดดอก) ไปวางตามทุ่งตามป่าถือเป็นการสะเดาะเคราะห์ด้วยซึ่งก็ถือได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ร่วมทางพฤติกรรมของคนในชุมชนนั้นๆ กล่าวได้ว่าวัฒนธรรมของท้องถิ่น

สะท้อนให้เห็นถึงหลายๆอย่าง que แสดงความเป็นตัวตนและเอกลักษณ์ที่เด่นชัดของแต่ละพื้นที่ มีความหลากหลายชนชั้นร่วมกัน มีคุณค่าทางศีลธรรม คุณค่าทางใจ จิตวิญญาณ ความรู้สึกนำไปสู่เอกลักษณ์และมีต้นทุนที่เป็นของตนเอง

2) ตำบลเวียงคุก อำเภอเมืองและ ตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย

ความเป็นชุมชนริมฝั่งลำน้ำโขงในเขตอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย มีวัดเก่าแก่และมีโบราณสถานเป็นพระธาตุก่ออิฐถือปูนเป็นศิลปะแบบล้านนาผสมผสานล้านช้างหลายแห่ง ตามความเชื่อของแบบชาวพุทธแบบไม่ม่งมายที่ว่า “ถ้าพื้นที่ไหนมีส่วนของพระธาตุสถิตอยู่ ณ ที่แห่งนั้นจะมีความเจริญในตัวเอง” เช่นในวัดธาตุคำ ต.พานพร้าว อ.ศรีเชียงใหม่และในวัดเทพพลประดิษฐาราม ตำบลเวียงคุก ทางวัด ไม่อยากให้ยึดติดกับตัวพระรูปใดรูปหนึ่งถึงจะต้องเข้ามาวัด อย่างเช่นวัดหลวงตามหาบัว วัดหลวงพ่อกุณ พอหมคนุญหลวงพ่อกนก็หายหมด ออกให้วัดเป็นเหมือนสวรรค์ของชาวบ้าน มาแล้วสงบสุข เป็นเหมือนบ้าน เป็นเหมือนชุมชนที่ต้องสืบทอดดูแล ไม่ให้หิมองเป็นเรื่องของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์อย่างเดียว อยากให้มองวัดเป็นที่พักผ่อน เป็นที่ผ่อนคลาย เป็นแหล่งร่วมกิจกรรมให้ได้ ตัวอย่างเช่น การให้ชุมชนมาทำกิจกรรมในวัดเนื่องในวันสำคัญ ทำวัตรเช้าทุกวัน วันพฤหัสบดีและศุกร์ให้โรงเรียนพาเด็กเข้ามาใช้ชีวิตเป็นห้องเรียนหรือมีกิจกรรมพิเศษในวันหยุดหรือวันพระก็ว่ากันไปตามโอกาส

การให้ความรู้ให้ปัญญาเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงอยู่ในสังคมทุกสมัย แม้ชาวบ้านคนเก่าคนก่อนหรือคนบ้านนอกอาจดูไม่ฉลาด แต่จริงๆ แล้ว เขาฉลาด เขาเรียนรู้กับสิ่งที่เขาเป็นเขาอยู่ เพียงแต่ความเชื่อของเขามีมากกว่าคนเมืองมากกว่าคนปัจจุบันเท่านั้นเอง ยกตัวอย่างการทำสมาธิ คนรุ่นเก่าทำแล้วคิดก็ทำไป ดัดความสงสัยทิ้งไปเลย แต่คนรุ่นใหม่ช่วงสงสัย ว่าทำไปจะได้อะไรจะสงบจริงหรือ มีความยอมรับน้อยเพราะอยู่กับโลกจอมปลอมโลกปรุงแต่งมากเกินไป ตามคำกล่าวที่ว่า “อะไรก็ตามที่ไม่ได้ออกมาจากข้างใน ไม่ได้ออกจากอุปนิสัย ความศรัทธาจะไม่มั่นคง” แต่ที่สำคัญอีกอย่างคือ ต้องเกิดขึ้นจากความพอใจเสียก่อน เพราะถ้าไม่พอใจ ทำต่อไปก็ลำบาก ดังนั้นการจะเป็นคนสอนคนต้องหาวิธีให้เป็น ต้องทำพร้อมกันให้ได้ ต้องฝึกจากกิจกรรม (การกล่อมเกลานั้นเอง) แต่ถ้าสอนแล้วเราทำไม่ได้ ก็ต้องกล้าที่จะบอกว่าเราทำไม่ได้ เพราะทุกอย่างต้องมีเหตุและปัจจัยของมัน มาถึงจุดนี้ก็คงต้องช่วยกันทุกฝ่าย เพราะหน้าที่บางอย่างก็ต้องเป็นในส่วนของฆราวาส ที่จะต้องทำให้เกิดการพัฒนา เช่น ต้องหัดเรียนรู้จากปราชญ์นำมาปรับใช้ประยุกต์ใช้ให้ถูกจริต ถูกต้องถูกทาง ส่วนหน้าที่ของพระสงฆ์คือพัฒนาจิตใจ ทำให้คนในชุมชนมีความสุขสบายใจเป็นที่พึ่งทางใจเขาได้ กล่าวคือ ต้องไว้ใจได้นั่นเอง

ถ้าหรับสำนึกของชาวบ้านในท้องถิ่นทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ที่เวียงคุกในเรื่องของประเพณี จะเห็นเด่นชัดเช่น ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเป็นเรื่องตาย ชาวบ้านจะมาช่วยกันทำปราสาทผึ้ง (ในขณะที่หมู่บ้านอื่นจ้างเขาทำหมดแล้ว) และยังสะท้อนให้เห็นถึงการมีส่วนร่วม แบ่งไปตามหน้าที่งานและความชำนาญ อย่างคนที่ชำนาญการแทงหยวกกล้วยก็จะมาสอนมาแลกเปลี่ยนความรู้กันมา กินข้าวร่วมกัน (ยังคงอยู่) งานใบตอง งานหงษ์ มาลัยกรณ์ ทำบายศรี ทำหมากเบง ก็รวมตัวกันเป็นกลุ่ม 3-4 ครอบครัวเป็นหลัก ทำจนสร้างรายได้ก็มี โดยอาศัยงานบุญประเพณีเป็นแหล่งเรียนรู้ การใช้วัดเป็นศูนย์กลาง อาศัยวัดเป็นแกนหลัก มีทุกช่วงวัยมาร่วม ซึ่งงานฝีมือที่ได้กล่าวนี้ นำมารวมประดับริ้วขบวนให้สวยงาม อย่างในงานแห่บุญบั้งไฟ ซึ่งข้อดีของชุมชนที่สามัคคี คือ (1) ทำให้บทบาททางวัฒนธรรมระหว่างวัดกับประชาชนแน่นแฟ้น (2) ยังมีความสัมพันธ์ในทางความเชื่อ เช่น งานศพไม่ต้องแจกซองไปช่วยกัน (3) ชูบทบาททางศาสนาไปผลักดัน ในการทำงานร่วมกัน มีกิจกรรมร่วมกัน การกิน การอยู่ กล่าวคือ ถ้าชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างนี้ได้ คือ รู้เสียสละ รู้ยอมรับ เอาใจเขามาใส่ใจเรา ระดับประเทศก็จะง่ายขึ้น

เมื่อถามถึงหน่วยงานภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ได้มามีบทบาท มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือหรือให้การสนับสนุนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างไรบ้าง ได้คำตอบอย่างชัดเจนว่า “ไม่ค่อยมีบทบาท” คือมีบ้างแต่น้อยมาก เช่น ในปีงบประมาณปี 2560 ได้งบประมาณจากจังหวัดหนองคายมาพัฒนาส่วนหนึ่งในส่วนของการโยธาและจากกรมศิลปากรในการบูรณะโบราณสถาน นอกเหนือจากนั้นมีแต่วัดกับชาวบ้าน

โครงการของงานพัฒนาชุมชน อย่างโอท็อปวัดวิถี ที่เริ่มต้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 ในลักษณะนำคนท้องเที่ยว ชุมชน ญาติชุมชน คู่อดีตภรรยาของแต่ละชุมชน รวมถึงกิจกรรมไหว้พระ ทำบุญ โดยให้ชุมชนทำหน้าที่การเป็นเจ้าบ้านรับแขก ซึ่งกิจกรรมส่วนใหญ่มักเกี่ยวกับระบบการเกษตร ซึ่งชาวบ้านก็ทำเป็นกิจวัตรอยู่แล้ว ตั้งแต่ตีห้า ลงโจงจับปลาเลี้ยงปลา ช่วงสาย ๆ ขึ้นริมฝั่งปลูกผัก ปลูกใบยาสูบ เป็นกิจกรรมหมุนเวียนตลอด ดังคำที่คนอีสานกล่าวไว้ว่า “ถ้าอยากเป็นเขย อย่ามาเป็นเขยคนท่า” เพราะงานมันหนัก ทำทั้งวันทั้งปี แต่ผลการดำเนินการจะให้ได้ผลดีนั้นต้องคำนึงถึงเรื่องความยั่งยืน ทำแค่เองงบประมาณมาผลาญก็ไร้ประโยชน์ บางกิจกรรมหน่วยงานรัฐเป็นผู้ออกแบบให้ ตรงจุดนี้ถือเป็นสาระสำคัญในเรื่องของท้องถิ่นอย่างยิ่ง การที่มากำหนดออกแบบให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ต้องตั้งคำถามให้รอบด้านว่า

- 1) ศึกษาเขาหรือยัง (เพราะแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน)
- 2) วิถีชีวิตเขาอยู่อย่างไร
- 3) อาชีพของเขาทำอะไร ทำอะไร
- 4) เขามีความชำนาญอย่างหนึ่ง จะให้ไปทำอย่างอื่นหรือ
- 5) คนไม่มีความชำนาญจะให้ไปทำอย่างที่ต้องการได้หรือ
- 6) เขามีผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ที่ดีแล้วหรือยัง(ต้องมาดู)
- 7) มีของดีอยู่แล้ว หาดตลาดให้เขาจะดีไหม
- 8) ท้ายสุดคือ ถามความต้องการของเขาก่อน

โดยพื้นฐานของคนอีสานจะให้เกิดกับข้าราชการ เชื่อเรื่องความเป็นเจ้านาย เรื่องมูลนายมาช้านาน จะยินดีให้ความร่วมมืออยู่แล้ว แต่ในเรื่องที่เป็นท้องถิ่นการที่รัฐมากำหนดให้ชาวบ้านต้องทำตามแบบที่วางแผนหรือที่วาดโดยคนนอกท้องถิ่น โอกาสที่จะประสบความสำเร็จน้อยมาก อย่างมากก็ได้แค่ผลงานสร้างภาพเวลามาตรวจงาน ทำแค่ให้จบงาน ไม่ยั่งยืน ไม่อยู่กับชุมชนจริงๆ ถ้าจะให้ก้าวหน้าและพัฒนาอย่างยั่งยืน รัฐต้องมาช่วยเสริม สนับสนุน และมีใจบริการ ที่สำคัญคือต้องมีหลักคุณธรรมจริยธรรมและความจริงใจ ไม่ใช่มาโครงการมาลงแล้วปล่อยให้ชาวบ้านดิ้นรนเอง อย่างนี้ไม่ต้องทำดีกว่า เพราะชาวบ้านเขาก็มีกลุ่มซึ่งอยู่ได้ด้วยตัวเองอยู่แล้วและอีกอย่างที่ต้องทำความเข้าใจและต้องยอมรับในมุมชาวบ้านคือ ความรู้ที่เป็นทฤษฎีไม่ต้องมากแต่ต้องมี เอาวิธีการที่เป็นการปฏิบัติ มาทำเลย งานถึงจะจบง่ายและโอกาสต่อยอดก็สูง

3) ชุมชนบ้านโสกแมว ตำบลลุ่มเหมา อำเภอรามัญ จังหวัดนครพนม

พระธาตุพนม ถือเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมและการเมือง มาตั้งแต่เมื่อครั้งที่ล้านช้างย้ายเมืองหลวงจากหลวงพระบางมาที่เวียงจันทน์เมื่อ พ.ศ. 2106 ในสมัยพระเจ้าฟ้างุ้มแห่งล้าน ตามตำนานอุรังคธาตุกล่าวถึงพระธาตุพนมไว้ว่า สร้างเมื่อ พ.ศ. 8 โดยพระมหากัสสปะพร้อมด้วยเจ้าพระยาทั้งห้า บรรจุพระอุรังคธาตุหรือพระธาตุน้ำอกของพระพุทธเจ้าไว้ภายในองค์พระธาตุ มีการซ่อมแซมรวมแปดครั้ง ก่อนที่จะหักพังหลายเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ.

2518 เวลา 19.38 น. และได้รับการบูรณะให้มีสภาพงดงามจนปัจจุบัน พระธาตุพนมถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวพุทธสองฝั่งโขงเลื่อมใสมาตั้งแต่ต้นครหลวงพระบางจรดจำปาศักดิ์

กลุ่มชุมชนบ้านไทข่า (โสกแมว) พุทธกรรมลึกลับ ไม่ค่อยอยากพบผู้คน ขี้อาย หากินพอเพียง สังเกตได้จากที่อยู่อาศัยจะเป็นแบบป่าแบบเขาและตามลำห้วย ซึ่งแต่เดิมกลุ่มไทข่า (โสกแมว) ปักหลักอาศัยอยู่ริมห้วยชะ โนคเขต เชื่อมต่อนครพนมและมุกดาหาร แต่ต่อมาเกิดโรคระบาด (โรคฝีดาษ) ผู้คนล้มตาย มั่นข่านกัน (กลัว) จึงย้ายบ้านมาอยู่ ณ ที่ปัจจุบันซึ่งเป็น ที่ดอนป่ารกทึบ โดยภูมิประเทศแบบที่ดอน เวลาฝนตกแรง น้ำมาก จะไหลแรงและเร็วเขาจะดิน หินเป็นล่องเป็นแอ่ง ซึ่งคำว่าโสก หมายถึง หลุมลึกที่น้ำเซาะ สำหรับที่มาของบ้านโสกแมว เกิดจากคืนหนึ่งมีเสียงสัตว์ร้องโหยหวนมาจากแอ่งน้ำ ชาวบ้านจึงพากันไปดู ปรากฏว่าเป็นแมวขนาดใหญ่ตกลงไปอยู่ในแอ่ง ร้องขอความช่วยเหลือ หลังจากนั้นชาวบ้านจึงเรียกบริเวณแถบนี้ว่าโสกแมว คือ หลุมที่มีแมวตกไปติดอยู่จนเป็นชื่อของบ้านโสกแมวในปัจจุบัน

การลงพื้นที่ครั้งนี้ มาในช่วงเทศกาลออกพรรษา ตกอยู่ในฮีตที่ 11 จาก 12 ฮีตลาว หมู่บ้านชุมชนไทข่า เริ่มมีบทบาททางสังคม เมื่อวัฒนธรรมจังหวัดนครพนม ผลักดันสนับสนุนให้เป็นกลุ่มชนเผ่า 1 ใน 8 ชนเผ่า (ผู้ไท ไทยอู้อ ไทยแสก ไทยกะเลิง ไทโส้ ไทกวน ไทยอีสาน และไทข่า) ของจังหวัดนครพนม และงานพัฒนาชุมชนมีงบประมาณ จัดอบรมตามแนวโครงการ โอท็อปวิถีวิถี ในการปรับภูมิทัศน์ ส่งเสริมด้านอาชีพ สินค้าและของฝาก เป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม มีฐานการเรียนรู้ จุดสาธิตต่าง ๆ เช่น การจักสานกก ข้อมผ้าฝ้ายด้วยสีเปลือกไม้มั่งคด การเลี้ยงไหม การทอผ้า การลงแปลงนาปลูกข้าว เกี่ยวข้าว การทำสวนยางพารา เป็นต้น โดยแรงงานและผู้นำเที่ยวเป็นคนในชุมชน เนื่องในประเพณีวันออกพรรษา ชาวไทข่า(โสกแมว)จะทำพิธีล่องเรือบัก ด้วยพื้นที่เป็นที่ดอน ไกลจากห้วยลำน้ำ จึงต้องทำพิธีไหลเรือไฟตามประเพณีดั้งเดิม แต่เป็นการจัดทำบนบกแทน ชาวบ้านจะมาร่วมกันทำเรือกบกล้วยเรียกว่า เรือไฟบัก ความยาวพอสมควร ประมาณ 8-1 เมตร ในอดีตจะเตรียมน้ำมันหมากแตก ซึ่งได้จากนำลูกหมากมาตากแดดแล้วนำมาตำ คั้นเอาน้ำมัน เทใส่กะโป้ (ลักษณะนามของภาชนะไว้ใส่ของเหลวทรงกะลา) ที่ทำจากลูกตุมกา คั่วเนื้อในออก จากนั้นนำดินกา (ผ้าฝ้ายม้วน แล้วดึงออกเป็น 3 ขาดลัยดินกา) วางลงไป ในกะโป้เป็นไส้ติดไฟ แต่ปัจจุบันนิยมใช้ลูกเสาวรสแทนลูกตุมกาเพราะหาง่ายกว่า และใช้น้ำมันเบนซินแทนน้ำมันหมากแตกแล้ว

กล่าวได้ว่ากลุ่ม “ข่า” เป็นกลุ่มชนแรกๆ หรือดินตระกูลแรก ที่ช่วยสร้างบ้านแปงเมืองลาว จนมาช่วยสร้างบ้านแปงเมืองในฝั่งไทย และความเชื่อที่ว่าเป็นข้าโอกาสพระธาตุพนม ของชนเผ่า ข่า ในฝั่งไทย (รวมทั้งข่า ในมุกดาหารและสกลนคร) ในทุกวันขึ้น 8 ค่ำ เดือน 3 ชาวข่าจะต้องถวายข้าวพิชฆาต แก่องค์ธาตุพนม ซึ่งประกอบด้วยข้าวสาร อาหารแห้ง รูป เทียน คากิ่ง ขันห้า เพื่อเป็นการบอกกล่าว ว่า ข้าพเจ้านายนั้น นางนี้ ยังมีชีวิตอยู่ ให้พระธาตุมาปกป้องรักษาคุ้มครอง โรคภัยไม่เบียดเบียน อันเป็นสิ่งที่ปฏิบัติมาแต่โบราณ ชุมชนชาติพันธุ์ไทข่า บ้านโสกแมวเกิดขึ้นได้จากการรื้อฟื้นจากวัฒนธรรมจังหวัดนครพนมและพัฒนาชุมชนจังหวัดนครพนม ที่เห็นความสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ไทข่ากลุ่มเล็กๆ นี้ ได้ให้การสนับสนุนเงิน ความรู้ การพาไปดูงานและนำเอกลักษณ์ไทข่าไปเผยแพร่ในกิจกรรมต่างๆ ของจังหวัดและภูมิภาค

ฐานความรู้ของสังคม มีความสำคัญอย่างมาก หากโครงสร้างของความรู้เปลี่ยนแปลงหรือปรับเปลี่ยนวิถีย่อมส่งผลต่อสังคมมหาศาล สำหรับชาวไทข่าเริ่มรับและปรับการรับรู้ของสภาวะสังคม แม้ภาษาข่า ที่เป็นภาษาเฉพาะ

เผ่าพันธุ์ มีแต่ภาษาพูด ไม่มีภาษาเขียน ซึ่งยังคงสะท้อนความเป็นตัวคนเดิมเพราะ ยังมีผู้สืบสาน สืบรอยต่อจากคนรุ่นเก่าอีกทั้งยังมีความมุ่งมั่นที่จะทำตำราและหลักสูตรไททำให้ศึกษาสืบไปด้วย

ด้วยประวัติศาสตร์เป็นผลสืบเนื่องของสังคมโดยมีคนเป็นตัวสำคัญที่เคลื่อนไหวหรือคอยขับเคลื่อนตลอดเวลา อาจมองอีกมุมได้ว่าประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นเป็นได้ทั้งเรื่องปัจจุบันและเรื่องร่วมสมัย เพราะในแง่ของค่านิยมและคติความเชื่อของคนระดับล่างในท้องถิ่น ที่มีต่อสังคม ทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นยังต้องอิงในเรื่องราวหรือตำนานของพื้นที่ประกอบในการค้นหารอยอดีตหรือภาพสะท้อนจากท้องถิ่น ดังนั้นการให้ความหมายกับสังคมและวัฒนธรรมต่อการพัฒนาประเทศ ต้องไม่ละทิ้งอดีตหรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและต้องให้ความสำคัญกับชุมชน เพราะหัวใจของชุมชนคือประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งจะทำให้เข้าใจถึงรากเหง้าแห่งอดีตอันจะส่งคุณค่าให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชัดเจนยิ่งขึ้นและจะทำความเข้าใจได้ง่ายขึ้นต่อระดับทางสังคมที่สูงขึ้นไป แม้กระแสสังคมโลกพาเราข้ามผ่านความเป็นสมัยใหม่สู่ยุคหลังสมัยใหม่ อาจเรียกอีกมุมว่าเป็นแบบโลกาภิวัตน์ คือเป็นการเลือกใช้เทคโนโลยีและการสื่อสารเป็นฐานของความเข้าใจ ใช้การสื่อความหมาย ดีความในรูปของวาทกรรมและการปฏิบัติอย่างกว้างขวางผ่านงานที่เป็นแบบทั่วไปหรือแม้แต่งานเขียนเชิงวิชาการในแต่ละสาขาวิชา หากต้องการมองเห็นภาพชัดเจนต้องจัดให้อยู่ในรูปของสื่อซึ่งจะทำให้สามารถมองเห็นภาพหรือแสดงความเป็นจักรวาลนิยมได้อย่างมากมาย แต่ถ้ามองในแง่ย้อนกลับ อันเป็นกระแสให้กลับคืนสู่สามัญในลักษณะลดรูป ลดเหลี่ยมลดมน โดยเฉพาะในทางการเมืองและวัฒนธรรมที่มีพื้นฐานทางศาสนาและปรากฏการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่พยายามดึงความเป็นโลกาภิวัตน์กลับคืนสู่จุดเริ่มต้น(history turn to nature)และสร้างความจริงให้ปรากฏ การย้อนคืนสู่ท้องถิ่นจึง เป็นการเปลี่ยนความเข้าใจเชิงปัจเจกมาสู่ความเป็นชุมชนมากขึ้น(พัฒนา กิตติอาษา, 2546) รู้จักส่งต่อส่งเสริม เพื่อแก้ไขในระดับชาติได้ ความเป็นโลกแบบร่วมสมัยตามแนวคิดแบบโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดช่องว่างทางความเชื่อมากขึ้น ซึ่งการศึกษาโดยรากฐานตามแบบหลังสมัยใหม่เป็นส่วนที่ทำให้เกิดการสร้างกระบวนการทางสังคมแบบใหม่และทำให้กระแสโลกาภิวัตน์ดูเด่นชัดขึ้น ดังสะท้อนให้เห็นในมุมมองของความเป็นไปได้ สร้างได้ เกิดขึ้นใหม่ได้และแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ตามเงื่อนไขของเวลา

การปกครองตนเองเป็นวิธีการที่สำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของพลเมือง ดังเช่นการทำสัญญาประชาคมทำด้วยความมีเหตุมีผลลดความอยากความเห็นแก่ตัว เพื่อมาทำข้อตกลงและสร้างกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติตามกัน อีกอย่างที่สำคัญคือความเกี่ยวพันของวัฒนธรรมการเมืองและระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอ้างถึง วัฒนธรรมพลเมือง (civic culture) อันประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก คือ ความมีเหตุมีผล และกิจกรรมในรูปแบบพลเมืองแบบประชาธิปไตย ที่แสดงพลังได้จากการมีส่วนร่วมทางสังคมหรือจากหน้าที่ของพลเมือง ซึ่งภาวะทางวัฒนธรรมนั้น เป็นผลมาจากการได้รับการพัฒนาให้เกิดศักยภาพ เชื่อมโยงไปถึงระบบการสร้างคุณค่า อีกทั้งการใช้ปัญญา มาสร้างพัฒนาการให้กับชีวิต เป็นหนทางที่จะนำไปสู่ภาวะความเจริญรุ่งเรืองและก้าวหน้าในวิถีชีวิตเช่นกัน

5. การอภิปรายผล

จากการได้ลงพื้นที่วิจัยทั้ง 3 จังหวัดทำให้ทราบว่าในปัจจุบัน อิทธิพลของความเป็นด้านข้างของพื้นที่อีสานในปัจจุบันลดน้อยลงจากที่เคยมีมา ประเพณีบางอย่างในชุมชนริมโขงเขมราฐไม่มีการปฏิบัติแล้วเช่น บุญเข้ากรรม (การกระทำของพระที่ผิวดินต้องเข้าปริวาสกรรม ให้หากรรม) และบุญคูณลาน (เมื่อเกี่ยวข้าวเสร็จจะเอามากองรวมกันไว้ สู่ขวัญข้าวรวมข้าว) เป็นต้น อาจเป็นสถานะความเป็นชุมชนแบบเมือง การรับกระแสและผลกระทบจาก

ภายนอกเข้ามา มาก ทำให้รูปแบบและประเพณีบางอย่างถูกลดบทบาททางสังคมไป แต่ที่ยังคงโดดเด่นในพื้นที่เขมรรัฐคือการรำวง (มีบ้านตั้งหวาย ในฝั่งเมืองสองคอน ประเทศลาว) ซึ่งจะแตกต่างจากรำไท ทั้งในท่วงทำนองและกลอนรำ ถือได้ว่าเป็นศิลปะการละเล่นที่ทั้ง 2 ฝั่ง ไทย-ลาว ยังคงมีความเหมือนกันอยู่ คือการคิดพิณ การฟ้อนกลอนรำ อีกอย่างคือการทอผ้าฝ้ายย้อมคราม (दनคราม รีมฝั่งโขงมีขึ้นตามธรรมชาติเป็นจำนวนมาก) ซึ่งในเขมรรัฐมีลวดลายผ้าฝ้ายย้อมครามที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นคือลายนาคน้อย

ในส่วนวิถีชีวิตของนครริมโขง ยังคงอาศัยและพึ่งพิงลำโขงมาทุกช่วงอายุตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน อาชีพประมง ทั้งหาปลา เลี้ยงปลา (ทำกระชังในแม่น้ำโขง) และเพาะปลูกริมแม่น้ำโขง เป็นวิถีดั้งเดิมและยังคงดำรงอยู่แต่มีการปรับเปลี่ยนบ้างด้วยยุคสมัยและความต้องการทางเศรษฐกิจ ซึ่งในปัจจุบันในแถบชุมชนริมโขงในจังหวัดหนองคายยังมีความเป็นสังคมเกษตรกรรมที่เป็นแบบกึ่งเมืองกึ่งชนบท ยึดอาชีพประมงเลี้ยงปลานิลเป็นหลัก เพราะเลี้ยงง่ายและมีความต้องการของตลาดมากกว่าปลาน้ำโขงอีกทั้งกลไกของราคาที่ไม่สูงนัก ส่วนการปลูกพืชนิยมปลูกใบยาสูบ ด้วยเป็นพื้นที่ดินที่มีตะกอนและแร่ธาตุเหมาะกับการปลูกใบยา โดยเฉพาะที่บ้านเวียงคุก ตำบลเวียงคุก มีผลผลิตต่อไร่ที่ดีกว่าในพื้นที่อื่นๆ ริมฝั่งโขง อาจจะด้วยปัจจัยของสภาพดินหรือวิธีการปลูกที่เป็นเคล็ดลับของเกษตรกรในพื้นที่ จุดเด่นของพื้นที่ริมโขงในจังหวัดหนองคาย อยู่ฝั่งตรงข้ามกับกรุงเวียงจันทน์ โดยเฉพาะที่บ้านพานพร้าว ตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ ตามพิภคในแผนที่ภูมิภาคไทยลาวจะอยู่ตรงข้ามกับใจกลางเมืองหลวงเวียงจันทน์พอดี ดังคำกล่าวถึงอำเภอศรีเชียงใหม่ที่ว่า “เวียงจันทน์ฝั่งไทย เชียงใหม่ภาคอีสาน” ที่เป็นเช่นนั้นเพราะประวัติของเมืองที่อ้างถึงเจ้าทางล้านนาขายถิ่นฐานและมาร่วมสร้างเจดีย์และมีโบราณสถานที่เป็นศิลปะแบบล้านนา เช่น พระธาตุคำ (วัดธาตุคำ) และพระธาตุเงิน ในเขตบ้านพานพร้าว เป็นต้น และยังเป็นเมืองป้องกันของกรุงเวียงจันทน์ทางฝั่งขวาแม่น้ำโขง สำหรับในด้านความสัมพันธ์ทางการค้าขายสองฝั่งโขง ยังคงไปมาหาสู่ตามวิถี เพียงแต่ยุคสมัยเปลี่ยนไป ความเจริญและความสะดวกมากขึ้น รูปแบบการใช้ชีวิตของนครริมโขงในการค้าขายต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมตามสมัยนิยมและการปกครองของชาติเพื่อนบ้านเช่นกัน

อีกพื้นที่ที่ลงไปศึกษาเป็นชนเผ่าชาติพันธุ์กลุ่มไทข่า บ้านโสกแมว ตำบลอุ่มเหมา จังหวัดนครพนม ซึ่งแต่เดิม ชาติพันธุ์ข่ากลุ่มนี้ดำรงชีวิตริมแม่น้ำโขง อาศัยตามริมห้วยปากลำน้ำโขง แต่ด้วยภาวะโรคระบาด จึงได้ย้ายชุมชนเข้ามาตั้งในพื้นที่ดอนจนปัจจุบัน แต่ถึงกระนั้นยังคงดำรงไว้ซึ่งประเพณีที่เกี่ยวข้องกับสายน้ำ เช่น ในเทศกาลเข้าพรรษา โดยเฉพาะในจังหวัดนครพนมจะโดดเด่นในการไหลเรือไฟในลำน้ำโขงถึงแม้ว่าจะมาอาศัยห่างจากลำน้ำ แต่ยังคงยึดถือปฏิบัติตามแต่แต่เก่าก่อน เพียงแต่เป็นการทำเรือจำลอง จุดไฟพะเนียงประดับรำเรือบนบกแทน แม้ว่าความเจริญก้าวหน้าจะเข้ามาถึงถิ่นชนบทแบบกลุ่มไทข่า มีการสร้างเอกลักษณ์ใหม่เพื่อมาส่งเสริมในเชิงการท่องเที่ยว แต่ไทข่าโสกแมวยังคงรักษาเหง้าเดิมไว้ได้อย่างเข้มแข็งในความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ คือ การแต่งกายและภาษาข่า (มีแต่ภาษาพูด ไม่มีภาษาเขียน) สะท้อนให้เห็นถึงความสำนึกและไม่ลืมอดีต ถิ่นฐาน ที่ไม่ได้ผิดเพี้ยนไปจากเหง้าเดิม

ในอดีตคนอีสานยังคิดว่าตัวเองยังเป็นลาว แต่ว่าปัจจุบันคนอีสานรุ่นหลานรุ่นเหลน ไม่ได้มีความรู้สึกว่าเป็นลาวแล้วและไม่อยากจะเป็นลาวด้วย อาจเป็นเพราะอิทธิพลของความเป็นรัฐชาติ (Nation-State) เป็นตัวแบ่งกั้นว่าเป็นคนของชนชาตินั้นชนชาตินี้ รวมถึงกระแสโลกที่ทะลักความทันสมัยมาครอบคลุมระบบความคิด บางครั้งแม้จะลืมนไปบ้างแต่ในความรู้สึกลึกๆ ก็มีสำนึกว่ายังมีความรู้สึกร่วมและยังมีความเป็นปึกแผ่นเดียวกันอยู่ อาจจะด้วยการสื่อสาร โดยภาษาที่มีเหง้า เคล้าเสียงและสำเนียงแบบเดียวกันและการยึดถือปฏิบัติ ประเพณีสืบทอดแบบเดียวกัน เป็นถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นอย่างเปิดเผย (Revealing) หรือมองได้ว่าเป็นการรวมพลังทางวัฒนธรรมแบบเปิด หากนำพลังของ

วัฒนธรรมไปใช้ให้ถูกทางจะนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่น กล่าวคือเป็นการใช้มรดกทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมเป็นพลังในการพัฒนา ดังนั้นการจะพัฒนาท้องถิ่นให้ยั่งยืนต้องสนับสนุนให้คนในท้องถิ่นภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ประเพณีในท้องถิ่น สร้างพลเมือง สร้างองค์ความรู้ความเข้าใจในท้องถิ่นให้ได้มากที่สุด โดยที่ไม่ต้องอาศัยหน่วยงานภายนอก คนในท้องถิ่นต้องสร้างท้องถิ่นให้เป็นเมืองตามอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือ เมื่อชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เกิดพื้นฐานที่มั่นคง ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ หรือท้องถิ่น ต้องให้ความเท่าเทียม เสมอกัน มาช่วยส่งเสริมความเป็นประชาสังคมเพื่อให้พลเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่การวางเป้าหมาย การตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรมและการรับผลประโยชน์ตามกระบวนการมีส่วนร่วม

ในความเป็นพลเมืองที่เป็นกำลังของเมือง สร้างได้จากการศึกษา การให้ความรู้และการสื่อสารที่ดี ที่สำคัญคือคนที่จะไปสื่อสารให้เข้าใจต้องเป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องในท้องถิ่นนั้นๆ และต้องได้รับการยอมรับของคนท้องถิ่น เช่น พระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสหรือพระเกจิในพื้นที่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโสหรือข้าราชการครูในชุมชน ตามวลีที่ว่า “เมื่อนักวิชาการพูดแล้วคนเชื่อ พระพูดแล้วคนฟัง” โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่น บุคคลกลุ่มดังกล่าวค่อนข้างมีอิทธิพลต่อระบบความคิดและแนวทางวิถีชีวิต ยิ่งถ้าเป็นชุมชนในแบบชนบทยิ่งให้ความสำคัญมาก ดังนั้น การอาศัยรูปแบบหรือแนวคิดที่ว่าด้วยการผลิตซ้ำและนำเสนอโดยการตีความหมายในมุมมองที่หลากหลายจากสิ่งที่ศึกษา การเลือกที่จะใช้ข้อมูลในเชิงสัญลักษณ์ในลักษณะบทกลอน คำกล่าว เพื่อต้องการให้เห็นถึงตัวบททางวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในรูปของภาษา สำหรับการสื่อความหมายและสร้างความเป็นจริง เพราะความเป็นจริงที่หลากหลายสามารถตีความหมายได้หลากหลายเช่นกัน ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจึงเป็นผลผลิตของระยะเวลาาร่วมสมัย เพราะเงื่อนไขทางสังคมที่เป็นรูปธรรม ทั้งภายในตัวมันเองและภายใต้การเปลี่ยนแปลงที่มีอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมทางชนชาติที่สะท้อนด้านความสัมพันธ์ทางสังคมที่แบ่งแยกออกเป็นชนชั้นและฐานันดรศักดิ์ของมนุษย์ อันถือได้ว่าเป็นบทบาทของสังคมอีกอย่างหนึ่งในหน้าประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมที่ไม่ว่าจะเป็นแบบไทยสยามหรือแบบล้านช้าง

ด้วยภูมิรัฐศาสตร์และภูมิวัฒนธรรมในภาคอีสานและลาวที่เอื้อต่อการเกิดภูมิรัฐประศาสนศาสตร์ ทำให้ย้อนคิด ไปถึงการเข้ามาครอบครองดินแดนลาวของฝรั่งเศสเมื่อร้อยกว่าปีที่แล้วทั้งที่มองลำน้าโขงเป็นทางเชื่อมสู่จีน มองเส้นทางเชื่อมต่อทะเลฝั่งอันนัมและดั่งเกีย จากอดีตที่เคยมองว่าพื้นที่อีสานแห้งแล้งทำมาค้าขายไม่ขึ้น แต่ปัจจุบันและอนาคตอีสานประเทศดูจะสดใสและมีแนวโน้มความเจริญยิ่งกว่าภูมิภาคอื่นๆในประเทศไทยซึ่งหมายรวมถึงพื้นที่ตลอดลุ่มน้ำโขงในภูมิภาคอินโดจีนด้วย ซึ่ง การทบทวนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์สามารถช่วยให้เราได้ตระหนักและคาดการณ์อนาคต เพื่อรองรับ ตั้งรับกับการเปลี่ยนแปลงหรือเป็นตัวช่วยในการตัดสินใจว่าจะเสี่ยงหรือเสี่ยงกับการลงมือและลงทุนหรือไม่อย่างไร เช่น การเปลี่ยนแปลงเนื้อหาของพื้นที่หรือเนื้อหาของบ้านเมือง จากการได้เห็นภาพอดีตและเทียบเคียงกับสภาพปัจจุบัน ทำให้เห็นได้ว่า บางอย่างไม่ได้เป็นเพียงหลักฐานแต่แสดงออกถึงความเป็นตัวตน ความเป็นหน้าเป็นตาของบ้านเมืองสะท้อนความดีงามของวันวานและความรู้สึทางจิตใจ ดังนั้น การที่ยังดำรงรักษาวิญญานของตนเองถือเป็นสิ่งสำคัญ แม้การเปลี่ยนแปลงจะเข้ามาอย่างรวดเร็ว แต่การสื่อสารที่ดีถือเป็นเครื่องมือต่อการสร้างความรู้เพื่อตั้งรับกระแสที่เข้ามากระทบ ดังนั้นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งคือ ต้องช่วยกันคิดทบทวนว่าจะรักษาอย่างไรให้ยั่งยืนและจะยื่นให้ยื่นต่อให้ได้นานที่สุดได้อย่างไร ซึ่งกำลังสำคัญก็คือพลเมืองที่ดีและต้องร่วมสร้างเยาวชนในวันนี้เพื่อให้เป็นพลเมืองที่ดีในอนาคต

6. บทสรุป

ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมแบบล้านช้างอาจจะอยู่ในหลายพื้นที่ ขึ้นอยู่กับว่าจะดึงออกมาเป็นวัฒนธรรมที่ดีได้อย่างไร สามารถอยู่ร่วมกับวัฒนธรรมอื่นๆ ได้ได้อย่างไร จะพัฒนาและดูแลที่ตรงไหน ดีแล้วจะแตกแยกทำไม มีแล้วเดินหน้าพัฒนาให้เกิดพลังได้อย่างไร ถ้าหากเทียบศาสนาทุกศาสนาว่าเป็นส่วนช่วยในการนำไปสู่ความสุขที่แท้จริง ดังนั้น หน้าที่สำคัญของศาสนาต้องรู้ปรัชญาแห่งความสุขที่แท้จริงและต้องนำไปสู่ผู้คนให้ได้ ไม่ต่างอะไรกับเรื่องของท้องถิ่นเพราะในแต่ละพื้นที่ต่างมีความรู้และปรัชญาพื้นถิ่นด้วยกันทั้งสิ้น ซึ่งวิวัฒนาการของท้องถิ่นนิยมได้ก้าวข้ามการเปลี่ยนแปลงด้วยขั้นตอนที่มีความซับซ้อนของภาคส่วนดั้งเดิมและภาคส่วนสมัยใหม่ในตัวตนของท้องถิ่น ดังที่ อคิน ระบุที่พัฒนา ขกสมมติฐานที่ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมจะเกิดขึ้น เมื่อเศรษฐกิจเกิดการเปลี่ยนแปลง นั่นคือ ผลของการขาดแคลนหรือส่งเสริมทางการตลาดจะมีผลตอบสนองทางสังคม (อคิน ระบุที่พัฒนา, 2551)

ดังนั้น การวิเคราะห์วัฒนธรรม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเสาะหาความหมายและตีความหมาย ซึ่งโดยนัยยะของคำว่าท้องถิ่นนิยมนั้นเป็นกระแสของชุมชนท้องถิ่นที่มีรากฐานทางทรัพยากร ภูมิปัญญา พัฒนาการและประวัติศาสตร์การดำรงอยู่ของตนเอง มีความชื่นชมในความเป็นพื้นที่ที่ตนอาศัยอยู่ ซึ่งในแต่ละชุมชนท้องถิ่น อาจจะมีปัจจัยเกี่ยวพันที่แตกต่างกัน แต่ที่จำเป็นและเอื้อต่อความเป็นท้องถิ่นนิยมที่ทุกชุมชนต้องมีก็คือจิตสำนึกรักในท้องถิ่นตนเองของคนในท้องถิ่น โดยแท้จริง กล่าวคือ ต้องมีความรู้ ความเข้าใจและมีความรักในท้องถิ่นเสียก่อนนั่นเอง

ทั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอตัวแบบโดยอาศัยเทคนิคแม่แบบในการผสมผสาน มองความเป็นท้องถิ่นนิยมจะเกิดขึ้นได้ ต้องประกอบไปด้วย 4 ส่วน (3D+1E) หรือ Mee Dee Model for Localism ได้แก่

(De facto)+(Design)+(Desire)+(Ethics) ⇔ Localism

ภายใน (inside) คือ De facto and Ethics

ภายนอก (outside) คือ Design and Desire

1. ส่วนที่ต้องใช้เหตุผลและความคิดอันเป็นฐานของวัฒนธรรมที่มีอยู่จริง:(De facto) ได้แก่ กระบวนการคิด ความเชื่อแบบเป็นเหตุเป็นผล(ตรรกะ)และความเป็นมรดก
2. ส่วนที่เป็นโครงสร้าง การทำให้มีรูปแบบเพื่อมาใช้ควบคุม: (Design) ได้แก่ โครงสร้างการปกครองท้องถิ่น การสร้างการมีส่วนร่วมและการสร้างพลเมืองแบบประชาธิปไตย (รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง)
3. ส่วนที่เกี่ยวกับชีวิต โดยอาศัยพื้นฐานการตอบสนองจากการรับรู้ของคน คือ สิ่งที่ต้องการ(needs) และสิ่งที่ต้องการ (wants): (Desire) ได้แก่ ข้อตกลงหรือข้อจำกัด เช่น ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง(เพื่อส่งเสริมทิศทางไม่ใช่ตัวกำหนดทิศทาง)
4. ส่วนที่เกี่ยวกับจิตใจ คือ จริยธรรม: (Ethics) ได้แก่ การสร้างเกณฑ์ความจริงมาตัดสินใจ (การทดสอบและการอบรม) และสัญชาตญาณ โดยมีเป้าหมายเพื่ออธิบายและถ่ายทอดท้องถิ่นที่ศึกษาในความเป็นอยู่จริง ควบคุมได้พอประมาณและฐานความสุข คือ ความสุขที่มองจากความเป็นจริงของชีวิตและความลงตัวของความเป็นท้องถิ่นนิยมเพื่ออยู่ได้และเพื่ออยู่ดีเพราะความจริงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างเพื่อให้เกิดคุณค่า

ข้อเสนอแนะ

การที่จะลงไปศึกษาพื้นที่หรือท้องถิ่นนั้นต้องมองจุดยืนแบบสัมพัทธ์ คือถ้ามองในมุมที่เห็นพ้องต้องกันในชุมชนใดชุมชนหนึ่ง จะใช้กับต่างชุมชนไม่ได้ เพราะแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน ดังนั้น การหาความจริงจากจุดสนใจ เนื้อหาจึงอยู่ที่ชีวิตประจำวัน และการเล่าเรื่องในระดับท้องถิ่น และต้องจำให้ขึ้นใจที่ว่า วัฒนธรรมคือการแสดงออกของอารยธรรม ถึงแม้ว่าจะเป็นวัฒนธรรมล้านช้างแต่เมื่อตั้งอยู่บนอารยธรรมไทย ต้องทำให้มีคุณค่าในอารยธรรมไทยโดยมีปรัชญาไทยรองรับ (กิริติ บุญเจือ, 2560) ดังนั้น การศึกษาต่อออกจากการงานวิจัยในเชิงวัฒนธรรมและชาติพันธุ์วิทยา ต้องเข้าใจไว้ว่าอารยธรรมเป็นฐานให้วัฒนธรรมดำรงอยู่ ขึ้นอยู่ที่ว่า เราจะดูแลและจะพัฒนาอย่างไรให้ออกมาเป็นวัฒนธรรมที่ดี อยู่แล้วมีความสุขได้อย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- กิริติ บุญเจือ. (2560). *อรรถปริวรรตปรัชญาไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- จารุวรรณ ข้าเพชร และคณะ. (2549). *ทุนวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นิยพรรณ วรรณศิริ. (2540). *มานุษยวิทยา สังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พัฒนา กิตติอาษา. (2546). *ท้องถิ่นนิยม (Localism): การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. กรุงเทพฯ: สำนักคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ.
- สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. (2558). *15 ปี การกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.
- อดิน รพีพัฒน์. (2551). *วัฒนธรรมคือความหมาย: ทฤษฎีและวิธีการของ คลิฟฟอร์ด เกียร์*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มนุษยวิทยาสรีนทร (องค์การมหาชน).
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และวลัยพร รัตนเศรษฐ. (2557). *รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- Denhardt, R.B. (2004). *Theories of Public Organization*, (4th ed). Arizona state University: Wadsworth Group.
- Rousseau, J.J. (2009). *The Social Contract or Principles of Political Right*. Washington D.C.: Regnery Publishing Inc.